

AVRUPA BİRLİĞİ TEMEL HAKLAR ŞARTI'NDA İYİ YÖNETİM HAKKI

Yrd.Doç.Dr. Oğuz Şimşek*

I-GENEL OLARAK

Avrupa Parlamentosu, Komisyonu ve Konseyi temsilcilerinin hükümet konferansı çerçevesinde 7 Aralık 2000 tarihinde Nice'de yaptıkları konferansta Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı (ABTHŞ) kabul edilmiştir¹. Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı daha sonra Avrupa İçin Bir Anayasa Oluşturan Antlaşma'nın (Avrupa Birliği Anayasası) II. bölümüne temel haklar katalogu olarak dahil edilmiştir².

Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı'nı hazırlayan Kurul, iyi yönetim hakkını Şart'a dahil ederken bu hakkı genel bir hukuk ilkesi olarak kabul etmiş ve Topluluk içtihatlarına dayandırmıştır³: Gerçekten Temel Haklar Şartı'nı hazırlayan Kurul tarafından Şart'ın 41. maddesinin gerekçesinde iyi yönetim hakkının temel karakteristiği olarak bu hakkın özellikle iyi yönetim ilkesini tespit eden yargısal içtihatlarla gelişmiş olan bir hukuk topluluğunun mevcudiyetine dayandığı belirtilmektedir⁴. Hukuk devleti ilkesi, Avrupa

* Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Anayasa Hukuku ABD öğretim üyesi.

¹ Bkz. Avrupa Toplulukları Resmi Gazetesi 18. 12. 2000, C 364/1; **Tettinger**, Peter J.: Die Charta der Grundrechte der Europäischen Union, in: NJW 2001, s. 1010 vd.; **Lais**, Martina: Das Recht auf gute Verwaltung unter besonderer Berücksichtigung der Rechtsprechung des Europäischen Gerichtshofs, (<http://archiv.jura.uni-saarland.de/projekte/Bibliothek/text.php?id=179>), (5.6.2007); **Schmitz**, Thomas: Die Grundrechtecharta als Teil der Verfassung der Europäischen Union, in: EuR 2004, s. 691 vd.; **Knöll**, Ralf: Die Charta der Grundrechte der Europäischen Union-Inhalte, Bewertung und Ausblick, in: NVwZ 2001, s. s. 392 vd; **Philippi**, Nina: Die Charta der Grundrechte der Europäischen Union, Baden-Baden 2002, s. 13 vd.

² <http://eur-lex.europa.eu/de/treaties/dat/12004V/htm/12004V.html> (12.12.2006); AB Anayasası (md. IV-447), Anayasanın yürürlüğe girebilmesi için bütün üyelerin Anayasayı kendi anayasal düzenlemelerine göre onaylamalarını ve onay belgelerini Birliğe sunmalarını öngörmüştür. Ancak şimdiye kadar bu şart henüz gerçekleşmemiş ve AB Anayasası henüz hukuken yürürlüğe girememiştir.

³ **Jarass**, Hans D.: EU Grundrechte, München 2005, s. 398; ayrıca bkz. **Lais**, in: <http://archiv.jura.uni-saarland.de/projekte/Bibliothek/text.php?id=179> (5.6.2007).

⁴ Şartın gerekçesinde iyi yönetim hakkının dayandığı yargısal içtihatlar olarak şunlar belirtilmektedir: Divan'ın 31 Mart 1992 tarihli kararı (C-255/90 P, Burban, Slg. 1992,

Birliđinin temel ilkelerinden birisidir (AB Anl. md. 6 f.1). Aynı şekilde Avrupa Toplulukları Adalet Divanı da (ATAD) kararlarında Topluluđun hukuk temeline dayanan bir Topuluk olduğunu vurgulamaktadır⁵.

Avrupa Birliği Anayasasının ikinci bölümüne Birliğin temel haklar kataloğu olarak dahil edilen Avrupa Birliği Temel Haklar Şartının 41. maddesinde (AB Anayasası, md. II-101) iyi yönetim hakkı Őu şekilde düzenlenmiştir:

“İyi Yönetim Hakkı:

- (1) Herkes, işlerinin Birliğin kurumları, organları ve diğer mercileri tarafından tarafsız ve adil bir şekilde ve makul bir süre içinde görölmesini isteme hakkına sahiptir.
- (2) Bu hak özellikle Şunları kapsar
 - a. Herkesin kendisini hakkında olumsuz bireysel bir tedbir alınmadan önce dinlenme hakkı,
 - b. Herkesin, meşru gizlilik çıkarları ve mesleki ve ticari sırların gizliliği muhafaza edilmek Őartıyla kendisini ilgilendiren dosyalara ulaşma hakkı,
 - c. Yönetimin kararlarını gerekçelendirme yükümlölüğu
- (3) Herkes, Birliğin organları veya görevlilerinin görevlerinin ifası sırasında sebep oldukları zararları üye devletlerin hukuk düzenlerinde ortak olan genel hukuk ilkelerine göre tazmin ettirme hakkına sahiptir.

I-2253); Avrupa Toplulukları İlk Derece Mahkemesinin 18 Eylül 1995 tarihli (T-167/94, Nölle, Slg. 1995, II-2589) ve 9 Temmuz 1999 tarihli (T-231/97), New Europe Consulting vd., Slg. II-2403) kararları. Temel Haklar Şartı'nın iyi yönetim hakkını düzenleyen 41. maddesinin ilk iki fıkrasında düzenlenen haklar ise, Divanın 15 Ekim tarihli kararına (Rechtssache 222/86, Heylens, Slg. 1987, 4097, Randnr. 15), 18 Ekim 1989 tarihli kararına (Rechtssache 374/87, Orkem, Slg. 1989, 3283) ve 21 Kasım 1991 tarihli kararına (C-269/90, TU München, Slg. 1991, I-5469) ve Avrupa Toplulukları İlk Derece Mahkemesinin 6 Aralık 1994 tarihli kararına (T-450/93, Lisrestal, Slg. 1994, II-1177) ve gerekçelendirme yükümlölüğu de Avrupa Toplulukları Antlaşmasının 253. maddesine dayanmaktadır. Yine Şart'ın 41. maddesinin 3. fıkrasında yer alan düzenleme, Avrupa Toplulukları Antlaşmasının 288. maddesine ve 41. maddesinin 4. fıkrasında yer alan düzenleme ise Avrupa Toplulukları Antlaşmasının 21. maddesinin 3. fıkrasına dayanmaktadır.

⁵ Bkz. EuGH, Slg. 1986, 1339, Rn.23-Les Verts (http://eur-lex.europa.eu/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexplus!prod!CELEXnumdoc&lg=de&numdoc=61983J0294#SM) (1.2.2007) ; ayrıca bkz. **Grzeszick**, Bernd: Das Grundrecht auf eine gute Verwaltung-Strukturen und Perspektiven des Charta-Grundrechts auf eine gute Verwaltung, in: Europarecht (EuR) 2006, s. 162 vd. ; **Jarass**, s. 398 vd.

- (4) Herkes, Antlaşmaların (Anayasa'nın) dillerinden birisi ile Birliğin organlarına başvurabilir ve kendisine aynı dilde cevap verilmek zorundadır"⁶.

ABTHŞ'nın V. Bölümünde "yurttaş hakları" başlığı altında yer alan 41. maddenin iyi yönetim hakkına ilişkin getirdiği düzenleme, esas olarak Temel Haklar Şartını hazırlamakla görevlendirilen Kurul'un tasarısına dayanmaktadır. Ancak bu tasarıya daha sonra hizmet kusuru durumunda tazminat hakkı dahil edilmiştir⁷.

Avrupa Birliği Temel Haklar Şartının 41. maddesinde (AB Any. md.II-101) esas olarak şu haklara yer verilmektedir: Kişinin Birliğin, kurum ve organları önünde işlerinin tarafsız, adil ve makul sürede görülmesini isteme hakkı; kişinin kendisi aleyhinde bireysel bir tedbir uygulanmadan önce dinlenilme hakkı; kişinin kendisini ilgilendiren belgelere belirli koşullarla ulaşma hakkı; yönetimin kararlarını gerekçelendirme yükümlülüğü. Yine AB Temel Haklar Şartı'nın 41. maddesinin 3. fıkrasında Birliğin organ ve görevlileri tarafından görevlerinin ifası sırasında verilen zararların üye devletlerin hukuk düzenlerinde ortak olan hukukun genel ilkelerine göre tazmin edilmesi hakkı ve 4. fıkrasında ise, kişinin Birliğin organlarına Antlaşmaların (Anayasanın) dillerinden biriyle başvurma ve aynı dilde cevap alma hakkı garanti edilmektedir⁸.

İyi yönetim kapsamında ABTHŞ'nın 41. maddesinin 2.fıkrasında (AB Any. Md. II-101) belirtilen haklar sınırlı sayıda değildir. Bu husus Şart'ın 41.

⁶ Bkz. Avrupa Toplulukları Resmi Gazetesi , 18. 12.2000, C-364/1 (2000/C 364/01).

⁷ Bkz. **Goerlich**, Helmut: Good Governance und Gute Verwaltung –zum europäischen Recht auf gute Verwaltung (Art. 41 EuGrCh und Art. II-101 EuVerfV)-, in: Die Öffentliche Verwaltung (DÖV), 2006, s. 317.

⁸ Krş. **Magiera**, Sigfried: in: Kommentar zur Charta der Grundrechte der Europäischen Union (Hrsg. Von: Jürgen Meyer), Baden-Baden 2003, Art. 41 RN 1 vd.; **Galetta**, Diana Uriana/ **Grzeszick**, Bernd: in, Kölner Gemeinschaftskommentar zur Europäischen Grundrechtscharta, Herausgegeben von Peter J. Tettinger/Klaus Stern, München 2006, Art. 41 Rn 1 vd.; Goerlich, s. 313 vd.; **Bullinger**, Martin: Das Recht auf eine gute Verwaltung nach der Grundrechtecharta der EU, in: Der Wandel des Staates vor den Herausforderungen der Gegenwart, FS für Winfried Brohm, Hrsg.von Carl-Eugen Eberle, Martin Ibler, Dieter Lorenz, München 2002, s. 25 vd.; **Lais**,in:<http://archiv.jura.uni-saarland.de/projekte/Bibliothek/text.php?id=179> (5.6.2007); **Tettinger**, s. 1014; **Philippi**, s. 28; ayrıca bkz.; **Akyılmaz**, Bahtiyar: İyi Yönetim ve Avrupa İyi Yönetim Yasası, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2003, Cilt VII, Sayı: 1-2 (http://www.hukuk.gazi.edu.tr/dergi/cilt_7-sayi_1-2.pdf); **Kurt**, Aytaç: Avrupa Hukukunda İyi Yönetim Hakkı Çerçevesinde Ölçülülük İlkesi (http://www.danistay.gov.tr/6%20-%20iyi_yonetim.htm) (25.8.2007).

maddesinin 2. fıkrasında belirtilen “özellekle” sözcüğünden anlaşılmaktadır⁹. İyi yönetim hakkının temel dayanak noktaları madde kapsamında belirtilen haklar ile Temel Haklar Şartının önsözünde de ifadesini bulan yönetimi ilgilendiren hukuk devleti ve demokrasi ilkelerinde ifadesini bulmaktadır¹⁰.

II- AB ÜYESİ DEVLETLERİN ANAYASALARINDA İYİ YÖNETİM HAKKI

Avrupa Birliğine üye devletlerin bazılarının Anayasalarında iyi yönetim hakkına ilişkin dayanakları bulmak mümkündür. Alman Anayasasında iyi yönetim hakkına ilişkin hukuksal temeller Anayasanın hukuk devletini düzenleyen hükmünde (md. 20 f.3) bulunmaktadır¹¹. 1948 tarihli İtalyan Anayasasına göre, kurumların organizasyonu kanuni hükümler tarafından yönetimin tarafsızlığı ve iyi işlem yapma esasına göre düzenlenmelidir (md. 97)¹². 1976 tarihli Portekiz Anayasasında da yönetimin

⁹ Bkz. **Magiera**, , Art.41 RN 7; İyi yönetim hakkı kapsamındaki hakların örnekseyici olduğunu belirtmek için Avrupa Birliği Temel Haklar Şartının 41. maddesinin 2. fıkrasında iyi yönetim hakkının “özellekle” fıkrada belirtilen hakları kapsadığı belirtilerek, iyi yönetim hakkının kapsamının sadece maddede sayılanlarla sınırlı olmadığı vurgulanmıştır. “Özellekle” sözcüğüne karşılık olarak, Temel Haklar Şartının almanca metninde „insbesondere“ (<http://eur-lex.europa.eu/de/treaties/dat/12004V/htm/C2004310DE.01004101.htm>), fransızca metninde, „notamment“ (<http://eur-lex.europa.eu/fr/treaties/dat/12004V/htm/C2004310FR.01004101.htm>), italyanca metninde „in particolare“ (<http://eur-lex.europa.eu/it/treaties/dat/12004V/htm/C2004310IT.01004101.htm>), ispanyolca metninde ise „en particular“ (<http://eur-lex.europa.eu/es/treaties/dat/12004V/htm/C2004310ES.01004101.htm>) ifadeleri kullanılmaktadır. Şartın İngilizce metninde ise 41. maddenin ikinci fıkrası „bu hak şunları kapsar“ anlamında „This right includes“ ifadesi kullanılarak „özellekle“ ibaresine yer verilmemiştir (<http://eur-lex.europa.eu/en/treaties/dat/12004V/htm/C2004310EN.01004101.htm>) (10.1.2007). Avrupa Birliği Temel Haklar Şartının Türkçe tercümesinde ise 41. maddenin ikinci fıkrasında İngilizce metnine uygun olarak „özellekle“ ifadesine yer verilmemiş bulunmaktadır Şartın Türkçe tercümesinde 41. maddenin (AB Any. md II-101 f.2) 2. fıkrasında „Bu hak aşağıdakileri içerir“ denilmektedir (bkz. <http://www.abgm.adalet.gov.tr/abanayasa%20ikinci%20bolum.pdf>) (12.12.2006). Bu durumda Avrupa Birliği Temel Haklar Şartının Türkçe tercümesinden iyi yönetim hakkı kapsamında belirtilen hakların sınırlı sayıda kabul edildiği yorumu ortaya çıkmaktadır.

¹⁰ Bkz. **Magiera**, Art 41 RN.7 vd.

¹¹ **Galetta/Grzeszick**, Art 41, RN 2-5; Heselhaus, Sebastian M./Nowak, Carsten (Hrsg.); Handbuch der Europäischen Grundrechte, München, Wien, Bern 2006 ,§ 57, RN 7 vd.

¹² Bkz. <http://www.verfassungen.de/it/ital48-i.htm> (10.1.2007); ayrıca bkz. **Heselhaus**, § 57 RN 7.

organ ve temsilcilerinin kanuna bağılı olduğu belirtilmekte ve görevlerini yerine getirirken eşitlik, orantılılık, adalet ve tarafsızlık ilkelerine göre hareket etmeleri gerektiği belirtilmektedir (md. 266). Ayrıca Portekiz Anayasasında bireyin yönetim karşısında bilgi edinme hakkına, idari arşiv ve sicillere bazı koşullar altında ulaşma hakkına ve yönetimin kararlarını açık bir şekilde gerekçelendirme yükümlülüğüne yer verilmiştir (md. 268)¹³. 1978 tarihli İspanyol Anayasasında ise, kamu yönetiminin objektif bir şekilde kamu yararına hizmet ettiği ve tarafsız olduğu belirtilerek, kişinin kendisini ilgilendiren idari düzenlemelerin hazırlanmasında doğrudan veya kanunca tanınmış olan organ veya kuruluşlar aracılığıyla dinlenilmesi ve belirli koşullar altında yönetimin arşivlerine ulaşma hakkı ve kamu hizmetlerine ilişkin faaliyetler sonucunda ortaya çıkacak zararın tazmin edilmesi hususu düzenlenmiştir (md, 103, 105, 106)¹⁴. Finlandiya Anayasasında ise, açık bir şekilde iyi yönetim hakkına yer verildiği görülmekte (md. 16) ve iyi yönetim hakkının özel güvencelerinin yasa tarafından düzenleneceği belirtilmektedir¹⁵.

Görüldüğü üzere iyi yönetim hakkının temelleri Avrupa Birliğine üye bazı devletlerin anayasalarında düzenlenmiş bazı üye devletler ise iyi yönetim hakkının temellerini yasal düzeyde veya genel hukuk ilkeleri olarak kabul etmişlerdir¹⁶.

III- AVRUPA BİRLİĞİ TEMEL HAKLAR ŞARTINDA İYİ YÖNETİM HAKKI

A- AVRUPA BİRLİĞİNDE İYİ YÖNETİM HAKKININ GELİŞİMİ

Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı'na iyi yönetim hakkının kabul edilmesiyle, bu hak ilk defa uluslar arası bir insan hakları belgesinde açıkça garanti edilmiştir¹⁷. Ancak iyi yönetim hakkına ilişkin bazı garantiler kısmen başka belgelerde de yer almaktadır. Örneğin, gerekçelendirme yükümlülüğü AT Antlaşması md. 253 de, tazminat hakkı AT Antlaşması md. 288 f.2 de, dil garantisi veya iletişim hakkı ise AT Antlaşması md. 21 f. 3 de güvence altına alınmıştır¹⁸. ABTHŞ'nin 41. maddesi içerisinde garanti edilen iyi yönetim hakkı, Şartın 42 ila 44. maddeleri arasında yer alan haklar (belgelere erişme hakkı, ombudsmana başvuru hakkı ve Avrupa Parlamentosuna dilekçe hakkı),

¹³ Bkz. <http://www.verfassungen.de/p/verf01-i.htm> (10.1.2007).

¹⁴ Bkz. <http://www.verfassungen.de/es/verf78.htm> (10.1.2007); Galetta/Grzeszick, Art. 41 RN 2-5.

¹⁵ Bkz. <http://verfassungen.de/eu/index.htm> (10.1.2007); Heselhaus, § 57, RN. 6.

¹⁶ Bkz. Heselhaus, § 57, RN 14.

¹⁷ Bkz. Lais, in: <http://archiv.jura.uni-saarland.de/projekte/Bibliothek/text.php?id=179> (5.6.2007); Galetta/Grzeszick, Art. 41 RN.1.

¹⁸ Bkz. Galetta/Grzeszick, Art 41, RN 1 vd.; Magiera, Art 41 RN 1 vd.

47. maddedeki yargısal koruma hakkı, ABTHŞ'nın 8. maddesindeki ve AT Antlaşmasının 286. maddesindeki düzenlemeler (verilerin korunması) ve AT Antlaşmasının 287. maddesindeki düzenleme (meslek sırrı) ile de uyum içerisinde bulunmaktadır¹⁹.

İyi yönetim hakkı daha Avrupa Birliği Temel Haklar Şartına kabul edilmeden önce de ATAD içtihatlarında iyi bir yönetim uygulamasına²⁰ ve nizama uygun yönetim ilkesine²¹ ilişkin içtihatlar geliştirilmiştir. 1992 tarihli Maastricht Antlaşmasıyla Avrupa Ombudsmanlığı kurumunun kabulüyle iyi yönetim hakkının kabulüne yönelik ihtiyaç artmıştır²². Zira Avrupa Ombudsmanı, yönetimin uygunsuzlukları karşısında Birlik yurttaşlarının ve diğer kişilerin müracaatları konusunda yetkilidir ve bu suretle iyi bir yönetimin sağlanması konusunda çaba sarf etmektedir (AT Antlaşması md. 195)²³. Gerçekten de iyi yönetim hakkının Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı'na alınmasında açık hesap verme yükümlülüğü olan ve yurttaşa hizmet eden bir yönetimin taraftarı olan Avrupa Ombudsmanı J. Södermann'ın etkisi büyük olmuştur²⁴. Södermann'ın düşüncesine göre, iyi yönetim hakkının Temel Haklar Şartına dahil edilmesi yurttaşlar ve kamu yönetimi arasındaki ilişkilere ve insan hakları normlarına ilişkin modern gelişmelerin dikkate alınması için

¹⁹ Bkz. **Rengeling**, Hans-Werner/**Szczekalla**, Peter: Grundrechte in der Europäischen Union, München 2004, s. 888-889; **Magiera**, Art. 41, Rn. 1 vd.

²⁰ EuGH-Reinarz/Kommission, 55/70-Slg 1971, 379 RN 18 (bkz.: http://eur-lex.europa.eu/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexplus!prod!CELEXnumdoc&lg=en&numdoc=61970J0055 (2.12.2006)

²¹ Bkz. EuGH Lucchini/Kommission, 179/82-Slg. 1983, 3083 RN 2(<http://eur-lex.europa.eu/Notice.do?val=105304:cs&lang=en&list=433072:cs,105435:cs,105304:cs,82602:cs,82497:cs.&pos=3&page=1&nbl=5&pgs=10&hwords=Lucchini~>) (15.12.2006); ayrıca bkz. Magiera, Art. 41 RN 6.

²² Magiera, Art 41 Rn 6.

²³ Bkz. http://eur-lex.europa.eu/de/treaties/dat/12002E/htm/C_2002325DE.003301.html (10.1.2007); **Magiera**, Art 41 RN 6.; ayrıca bkz. **Krings**, Günter: in: Europäische Grundrechte-Charta (Hrsg. Von: Peter J. Tettinger/Klaus Stern) , München 2006, Art. 43, RN 1 vd.

²⁴ **Goerlich**, s. 317; **Magiera**, Art. 41 RN 2; **Heselhaus**, § 57 RN 1-28; Galetta/Grzeszick, Art 41 Rn 8 vd.; Avrupa Ombudsmanı J.Södermann'ın iyi yönetim hakkına ilişkin yaptığı konuşma için bkz. <http://www.euro-ombudsman.eu.int/speeches/en/2001-04-23.htm> (10.1.2007). Avrupa Ombudsmanı 11 Ocak 2000 tarihinde Baltık Devletleri için Helsinki de düzenlenen iyi yönetim seminerinde yaptığı konuşmada, Avrupa kamu yönetimi karşısında Avrupa yurttaşlarının iyi yönetim hakkına sahip olması gerektiğini vurgulamıştır. Konuşmasında Södermann ayrıca hazırlanacak olan Avrupa Birliği Temel Haklar Şartında iyi yönetim hakkının yer almasına ilişkin umudunu dile getirmiş ve iyi yönetim hakkının temel haklar alanında büyük bir katkı sağlayacağını söylemiştir.

önemli bir belirtidir²⁵ ve Avrupa Birliği Temel Haklar Şartını hazırlayan Kurul da iyi yönetim hakkını Temel Haklar Şartına dahil ederken esas olarak, bu hakkı zaten genel bir hukuk ilkesi olarak kabul etmiş olan ATAD içtihatlarına dayanmıştır²⁶.

Avrupa Parlamentosu 2001 yılında Avrupa Ombudsmanı tarafından hazırlanan “İyi Bir Avrupa Yönetim Uygulaması İçin Avrupa Kodeksini” (İyi Yönetim Kodeksi) kabul etmiştir²⁷. İyi Yönetim Kodeksi ölçülülük ilkesi, ayrımcılık yasağı gibi maddi ölçütleri içerdiği gibi, aynı zamanda dinlenilme hakkı, tarafsızlık ve gerekçelendirme yükümlülüğü gibi biçimsel ölçütleri de içermektedir²⁸. İyi Yönetim Kodeksi ABTHŞ md. 41 (AB Any. md. II-101) de garanti edilen iyi yönetim hakkının uygulamada ne anlama geldiğini açıklamaktadır²⁹. İyi yönetim hakkının korunması bakımından Ombudsman, mahkemelerin yanında tamamlayıcı bir işleve sahip bulunmaktadır³⁰.

2000 yılının başlarında Avrupa Toplulukları Komisyonu Avrupa yönetiminin reforma tabi tutulması hususunda çalışma yapmak üzere bir ekip

²⁵ Bkz. <http://www.europarl.eu.int/ombudsman/SPEECHES/de/charter1.htm>; **Lais**, in: <http://archiv.jura.uni-saarland.de/projekte/Bibliothek/text.php?id=179> (5.6.2007).

²⁶ Bkz. **Jarass**, s. 398.

²⁷ İyi Yönetim Kodeksini hazırlama düşüncesi ilk defa 1998 yılında Avrupa Parlamentosu üyesi olan Roy PERRY tarafından ortaya atılmıştır. Bu düşünceden hareketle Avrupa Ombudsmanı tarafından hazırlanan İyi Yönetim Kodeksi tasarısı 2001 yılında Avrupa Parlamentosu tarafından kabul edilmiştir. http://www.europarl.europa.eu/ombudsman/code/pdf/de/code2005_de.pdf (11.1.2007); Heselhaus, §57, RN 28.

²⁸ İyi Yönetim Kodeksinin sistematığı şöyledir: Genel hükümler (md.1), Kişisel geçerlilik alanı (md. 2), Maddi geçerlilik alanı (md. 3), hukuka uygunluk (md. 4), ayrımcılık yasağı (md. 4), ölçülülük (md.6), yetkilerin kötüye kullanılmaması (md. 7), tarafsızlık ve bağımsızlık (md. 8), nesnellik (objektiflik) (md. 9), hukuka uygun beklenti, tutarlı davranış ve danışma (md. 10), dürüstlük (md. 11), nezaket (md. 12), yazışmaların yurttaşın dilinde cevaplandırılması (md.13), kabul onayı ve ilgili makama bildirim (md. 14), organın yetkili hizmet birimine aktarma yükümlülüğü (md. 15), dinlenilme hakkı (md. 16), kararın makul sürede verilmesi (md. 17), kararların gerekçelendirilmesi yükümlülüğü (md. 18), yasal yolların bildirilmesi (md. 19), kararın bildirilmesi (md. 20), verilerin korunması (md. 21), bilgi talebi (md. 22), aleni dokümanlara ulaşma hakkı (md. 23), makul bir şekilde kayıt tutulması (md. 24), kodeks için reklam (md. 25), Avrupa Ombudsmanına şikayet hakkı (md. 26), uygulamanın denetlenmesi (md. 27), bkz. http://www.europarl.europa.eu/ombudsman/code/pdf/de/code2005_de.pdf (17.12.2006); ayrıca bkz. **Heselhaus**, § 57, RN. 28; **Rengeling/Szczekalla**, s. 893 vd.

²⁹ http://www.europarl.europa.eu/ombudsman/code/pdf/de/code2005_de.pdf (10.4.2007).

³⁰ **Heselhaus**, § 57 RN 28.

görevlendirmiştir³¹. Bu ekip çalışmasını 25 Temmuz 2001 tarihinde bir “Beyaz Kitap” çıkararak tamamlamıştır³².

Beyaz Kitapta esas olarak Avrupa yurttaşlarının lehine olmayan Brüksel’deki karmaşık mekanizmaya karşı artan güvensizliğin ortadan kaldırılması gerekliliği belirtilmiştir³³. Bu nedenle Kitapta her şeyden önce yönetenler ve yönetilenler arasındaki ilişkinin yapısı sözkonusudur. Bu çerçevede politik karar alma sürecinin açıklığı, karar alma sürecinde sivil toplumla sıkı bir işbirliği ve organların görev, sorumluluk ve yetki tanımlarının tam olarak belirlenmesi suretiyle daha fazla şeffaflık ve kabul edirlilik beklenilmektedir³⁴. Beyaz Kitap buna karşılık, Antlaşmalarda değişikliği zorunlu kılmamakta bilakis mevcut hukuksal düzenlemeler çerçevesinde bazı iyileştirmeleri öngörmektedir³⁵. Beyaz Kitapta iyi yönetimin beş temel ilkeye dayandığı belirtilmektedir³⁶. Bu ilkeler şunlardır: 1) *Açıklık*: Kurum ve organların faaliyetleri hakkında kapsamlı bilgi³⁷, 2) *Katılım*: Karara alma süreçlerine artan oranda katılım imkânı³⁸ 3) *Sorumluluk*: Yetki, sorumluluk ve

³¹ Goerlich, s. 316.

³² Beyaz Kitap için bkz,

http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2001/com2001_0428en01.pdf (15.1.2007); Goerlich, s. 316; Lais, in:<http://archiv.jura.uni-saarland.de/projekte/Bibliothek/text.php?id=179> (5.6.2007).

³³ Bkz. Beyaz Kitap, s. 3 vd.; Goerlich, s. 316; Lais, in:<http://archiv.jura.uni-saarland.de/projekte/Bibliothek/text.php?id=179> (5.6.2007).

³⁴ Bkz. Beyaz Kitap, s. 3 vd.; Goerlich, s. 316; Lais, in:<http://archiv.jura.uni-saarland.de/projekte/Bibliothek/text.php?id=179> (5.6.2007).

³⁵ Goerlich, s. 316; aynı zamanda bkz. Lais, in:<http://archiv.jura.uni-saarland.de/projekte/Bibliothek/text.php?id=179> (5.6.2007).

³⁶ Bkz. Beyaz Kitap, s. 13 vd.; Goerlich, s. 316; ; Burada belirtilen her bir ilke kendi açısından önem taşımaktadır. Ancak bunlar birbirinden bağımsız faaliyetlerle gerçekleştirilemezler. Politikalar, daha kapsayıcı bir şekilde hazırlanıp uygulanmazlarsa, daha fazla etkili olamazlar. Bkz. http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2001/com2001_0428en01.pdf (15.1.2007);

³⁷ Buna göre kurumlar açık bir şekilde çalışmalıdır ve bu kurumlar üye devletlerle birlikte AB nin yaptıkları ve aldığı kararlar hakkında aktif bir iletişim kurmalıdırlar. Bunlar genel olarak halk tarafından anlaşılabilir bir dil kullanmalıdırlar. Bu husus karmaşık kurumlar içerisinde güvenin geliştirilmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Bkz. http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2001/com2001_0428en01.pdf (15.1.2007).

³⁸ AB politikalarının kalitesi, önemi ve etkinliği, bu politika sürecinde geniş katılımın sağlanmasına bağlıdır. Bu geniş katılım, kurumlara olan güveni artıracak ve politikaların etkinliğini sağlayacaktır. Bu katılımın sağlanması, özellikle AB politikalarının geliştirilmesi ve uygulanmasında merkezi hükümetlerin katkısına bağlı bulunmaktadır. Bkz., http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2001/com2001_0428en01.pdf (15.1.2007).

görev tanımlamalarının kesinliği³⁹ 4) *Etkililik*: Açık amaçlara, deneyim değerlerine ve sonuçların öngörülebilirliğine dayanan bir AB politikası⁴⁰ 5) *Uyumluluk*: AB Politikasının tutarlılığı ve kavranılabilirliği⁴¹.

Beyaz Kitapta ayrıca yukarıdaki beş ilkenin somutlaştırılması için (internetin daha fazla kullanılması, bazı ortaklıkların kurulması vs. gibi) bir takım önerilere de yer verilmektedir⁴².

B- İYİ YÖNETİM HAKKININ SAHİBİ VE MUHATABI

Avrupa Birliği Temel Haklar Şartında yer alan iyi yönetim hakkı, Şartın „yurttaş hakları“ bölümünde yer almaktadır. Ancak iyi yönetim hakkı yurttaş hakları bölümünde yer alan diğer haklardan farklı olarak sadece Avrupa Birliği yurttaşlarına değil bütün gerçek ve tüzel kişilere tanınmış bir haktır⁴³. İyi yönetim hakkının kapsamının bu derecede geniş olması bu hakkın hukuk devleti ilkesinin yönetim alanında bir görünümü olmasından ileri gelmektedir⁴⁴. ABTHŞ’na göre (md. 41) her gerçek ve tüzel kişi iyi yönetim

³⁹ Yasama ve yürütme süreçlerindeki roller daha açık hale gelmelidir. Her bir AB Kurumu, Avrupa’da yapılanlar bakımından, bunların ne anlama geldiğini açıklamalı ve bunların ne için yapıldığı hususunda sorumluluk almalıdır. Hangi düzeyde olursa olsun AB politikalarının geliştirilmesi ve uygulanmasında rol oynayan üye devletlerin ve diğer ilgililerin sorumluluğuna ve daha fazla bir açıklığa ihtiyaç bulunmaktadır. Bkz. http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2001/com2001_0428en01.pdf (15.1.2007).

⁴⁰ Politikalar etkili ve zamanında olmalıdır. Açık hedefler temelinde ihtiyaca cevap vermeli, geleceğe etkisi ve varsa geçmiş deneyimler değerlendirilmelidir. Etkililik aynı zamanda kararların en uygun düzeyde alınmasına ve AB politikalarının oranlı bir şekilde uygulanmasına da bağlıdır. Bkz. http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2001/com2001_0428en01.pdf (15.1.2007).

⁴¹ Politikalar ve faaliyetler uyum içerisinde olmalı ve kolayca anlaşılabilir. AB içerisinde uyum ihtiyacı da artmaktadır. Bu çerçevede görev alanı genişlemiştir ve genişleme de çeşitliliği artıracaktır. İklim ve demografik değişim gibi gelişmeler AB nin üzerine inşa edildiği sektörel politikaların sınırlarını aşmakta ve bölgesel ve yerel otoriteler artan bir şekilde AB politikalarına dahil olmaktadır. Uyum, karmaşık bir sistemde tutarlı bir yaklaşımı sağlamak için kurumlar açısından siyasi liderlik ve güçlü bir sorumluluk gerektirmektedir. Bkz. http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2001/com2001_0428en01.pdf (15.1.2007); **Goerlich**, s. 317.

⁴² Beyaz Kitap, s. 15 vd.; **Goerlich**, s. 316.

⁴³ Zira iyi yönetim hakkının garanti edildiği ABTHŞ md.41 de bu hakka “herkes”in sahip olduğu belirtilmektedir. Başka bir anlatımla, bu hakka sahiplik bakımından Avrupa birliği yurttaşlığı şartı maddede öngörülmemiştir. Bkz. **Grzeszick** ,s. 162 vd.; **Magiera**, Art.41 RN 8 vd.; **Lais**, in:<http://archiv.jura.uni-saarland.de/projekte/Bibliothek/text.php?id=179> (5.6.2007)

⁴⁴ **Magiera**, Art. 41 RN 8.

hakkına sahiptir. Dolayısıyla burada Birlik yurttaşlarıyla sınırlı olmayan bir temel hak sözkonusudur⁴⁵. Birlik yurttaşı veya üye bir devlette ikameti olsun veya olmasın Topluluk egemenlik alanında bulunan ve herkes bu anlamda iyi yönetim hakkına sahiptir⁴⁶. Ancak Birliğin kurum ve organlarına karşı üye Devletler iyi yönetim hakkına sahip değillerdir⁴⁷. Buna karşılık üye devletler Birlik ile olan ilişkilerinde Topluluk hukuku içtihatlarında geliştirilmiş olan nizama uygun yönetim ve hukuk devleti ilkelerine dayanabilirler⁴⁸.

Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı'nın 51. maddesine göre (AB Any. md. II-111), Temel Haklar Şartı Birliğin kurum ve organları ile Birlik hukukunu uyguladıkları takdirde üye devletler için geçerlidir. Dolayısıyla bunlar, kendi yetkileri uyarınca haklara ve ilkelere saygı göstermeli ve yetkileri çerçevesinde bunların uygulanmalarını teşvik etmelidirler. Temel Haklar Şartının 51. maddesinde (AB Any. md. II-111) Şartın muhatabı kural olarak Birliğin Kurum ve organları ile Birlik hukukunu uyguladıkları takdirde üye devletler belirtilmişken, iyi yönetim hak kının düzenlendiği 41. maddede (AB Any. Md. II-101) bu genel kuraldan uzaklaşmıştır. Yani Temel Haklar Şartında iyi yönetim hakkının muhatabı olarak Birliğin kurum ve organları ismen zikredilmiş, buna karşılık üye Devletler açıkça muhatap olarak gösterilmemiştir⁴⁹. Ancak üye devletlerin birincil ve ikincil Topluluk hukukundan ve yine Avrupa yargı içtihatlarından kaynaklanan iyi yönetimin ilkelerine riayet yükümlülüğü devam etmektedir⁵⁰.

C- İYİ YÖNETİM HAKKININ İÇERİĞİ

Avrupa Birliği Temel Haklar Şartının 41/1. maddesinde (AB Any. md. II-101) esas olarak iyi yönetim hakkının çekirdek içeriğine yer verilmiş ve herkesin Birliğin kurum, organ ve özel mercileri önünde kendi işlerinin tarafsız, adil ve makul bir sürede yapılmasını isteme hakkı garanti edilmiştir. Maddenin ikinci fıkrasında ise bu hakların özellikle, dinlenme, dosyaya ulaşma hakları ile kararları gerekçeli olması hususunu kapsadığı

⁴⁵ Galetta/Grzeszick, Art 41 RN 23; Magiera, Art. 41 RN 8 vd.; Lais,in:<http://archiv.jura.uni-saarland.de/projekte/Bibliothek/text.php?id=179> (5.6.2007).

⁴⁶Bkz. Lais,in:<http://archiv.jura.uni-saarland.de/projekte/Bibliothek/text.php?id=179> (5.6.2007).

⁴⁷ Galetta/Grzeszick, Art. 41 RN. 23.

⁴⁸ Galetta/Grzeszick, Art 41, Rn. 23.

⁴⁹ Bkz. Lais,in:<http://archiv.jura.uni-saarland.de/projekte/Bibliothek/text.php?id=179> (5.6.2007); Galetta/Grzeszick, Art.41 Rn.12; Magiera, Art.41 RN 9.

⁵⁰ Magiera, Art. 4, RN 9.

belirtilmektedir. Şartın 41. maddesinin (AB Any. Md. II-101) 3. fıkrasında tazminat hakkı, 4. fıkrasında ise dil garantisi düzenlenmiştir⁵¹.

Diğer temel haklar gibi, iyi yönetim hakkı da Avrupa Birliği Temel Haklar Şartına göre sınırlanabilmektedir. Temel Haklar Şartı, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinden farklı olarak bu konuda kural olarak Şartta yer alan bütün temel haklar için uygulanabilen genel bir sınırlama sebebi öngörmektedir (ABTHŞ md. 52)⁵².

1- TARAFSIZ DAVRANILMA HAKKI

Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı her kişiye Birlik organ ve kurumları karşısında kendi işlerinde tarafsız davranılması hususunda bir hakkı garanti etmektedir (md. 41/1). Bu hak aynı zamanda Topluluk mahkemeleri tarafından da hukuk devletine ilişkin bir ilke olarak kabul edilmektedir⁵³.

Yönetimin tarafsız bir karar verebilmesi için öncelikle kararın özenli bir şekilde hazırlanması ve aynı zamanda karara etki edebilecek bütün bilgilerin incelenmesi gerekmektedir⁵⁴. İyi Yönetim Kodeksinde de tarafsızlık, keyfiliğin ve iltimasın karşıtı olarak ele alınmıştır⁵⁵. İyi Yönetim Kodeksinin 8. maddesinde, memurların tarafsız ve bağımsız hareket etmeleri gerekliliği belirtildikten sonra, memurların kişilere zarar verecek her türlü keyfi davranıştan çekinmeleri gerektiği, memurların davranışlarının hiçbir zaman kişisel vb. yarar veya politik baskılar gibi sebeplerle gerçekleşmemesi ve memurun hiçbir zaman kendisinin veya ailesinin ekonomik çıkarını ilgilendiren bir karara katılmayacağı hususları belirtilmektedir. Yine İyi Yönetim Kodeksinin 10. maddesinde, memurların tutarlı davranmaları ve bilgilendirmeleri gerekliliği düzenlenmektedir⁵⁶.

2- MAKUL SÜRE İÇERİSİNDE İŞLEM HAKKI

⁵¹Bkz. <http://eur-ex.europa.eu/de/treaties/dat/12004V/htm/C2004310DE.01004101.htm> (15.1.2007).

⁵² Bkz. **Lais**, in: <http://archiv.jura.uni-saarland.de/projekte/Bibliothek/text.php?id=179> (5.6.2007).

⁵³ Bkz. **Magiera**, Art. 41 Rn.31; Goerlich, s. 319; **Lais**, in: <http://archiv.jura.uni-saarland.de/projekte/Bibliothek/text.php?id=179> (5.6.2007).

⁵⁴ Bkz. EuG, Rs. T-231/97 (“New Europe Consulting”), Slg. 1992,II-2403, 2418, Rdn.41; EuGH, Rs. C-255/90 (“Burban”), Slg.I-2253 Rdn.7 (**Galetta/Grzeszick**, Art.41 Rn 33 den naklen); ayrıca bkz. **Lais**, in: <http://archiv.jura.uni-saarland.de/projekte/Bibliothek/text.php?id=179> (5.6.2007).

⁵⁵ **Galetta/Grzeszick**, Art. 41 RN 33.

⁵⁶ Bkz. http://www.ombudsman.europa.eu/code/pdf/de/code2005_de.pdf (15.1.2007).

ABTHŞ'nın 41. maddesinde (AB Any. Md. II-101) iyi yönetim hakkı kapsamında makul süre içerisinde işlem hakkı garanti edilmiştir. Makul süre içerisinde işlem yapılması hakkı, iyi yönetim hakkının çok önemli bir garantisidir⁵⁷. ATAD'da kararlarında yönetimin makul süre içerisinde karar vermesi gerektiğini vurgulamıştır⁵⁸.

Sürenin makullüğünün önceden belirlenmiş bir norma göre değil bilakis olaydan olaya değerlendirilmesi ve işlemin süresinin makul olup olmadığının belirlenmesinde somut olayın özelliklerinin de dikkate alınması gerekmektedir⁵⁹.

İyi Yönetim Kodeksinde de kararların makul sürede verilmesi hususuna yer verilmiştir (md. 17)⁶⁰. Bu düzenlemeye göre memur, organa verilen dilekçe veya yapılan şikâyet karşısında gecikmeksizin makul süre içerisinde ve hiçbir durumda talebin kaydından itibaren iki ayı geçirmeden karar verir⁶¹.

3- ADİL DAVRANILMA HAKKI

ABTHŞ'nın 41. maddesinin 1.fıkrasına göre (AB Any. md. II-101) kişiler kendi işlerinde adil davranılmasını isteme haklarına sahiptirler. İyi yönetim hakkı kapsamındaki kişinin kendi işlerinde adil davranılmasını isteme hakkı gelişime açık olan bir haktır⁶² ve Avrupa Birliği Antlaşmasının 6. maddesindeki temel ilkelerde olduğu gibi Topluluk Mahkemelerince içtihat yoluyla geliştirilebilir⁶³. İyi Yönetim Kodeksinin 11. maddesinde de memurların tarafsız, adil ve tutarlı davranmaları zorunluluğuna yer verilmiştir.

4- AVRUPA BİRLİĞİ TEMEL HAKLAR ŞARTININ 41. MADDESİNİN 2. FIKRASINDA BELİRTİLEN İYİ YÖNETİM HAKKI KAPSAMINDAKİ DİĞER HAKLAR

Avrupa Birliği Temel Haklar Şartının 41/2. maddesinde (AB Any. Md. II-101) belirtilen haklar sınırlı sayıda değil örnekseyici olarak sayılmıştır⁶⁴. Bu çerçevede iyi yönetim hakkı kapsamında Şartın 41/2. maddesinde özellikle şu haklar yer almaktadır.

⁵⁷ **Heselhaus**, § 57, RN 104; ayrıca bkz. **Goerlich**, s. 319.

⁵⁸ **Galetta/Grzeszick**, Art 41 RN 36 dan naklen.

⁵⁹ Bkz. **Lais**, in: <http://archiv.jura.uni-saarland.de/projekte/Bibliothek/text.php?id=179> (5.6.2007).

⁶⁰ http://www.ombudsman.europa.eu/code/pdf/de/code2005_de.pdf. (15.1.2007)

⁶¹ http://www.ombudsman.europa.eu/code/pdf/de/code2005_de.pdf. (15.1.2007).

⁶² **Galetta/Grzeszick**, Art.41 RN 40.

⁶³ **Galetta/Grzeszick**, Art.41 RN 43; ayrıca bkz. **Goerlich**, s. 319 vd.

⁶⁴ Bkz. dipnot 9.

a- Dinlenilme Hakkı

Temel Haklar Şartının 41/2. maddesinde (AB Any. md.II-101), kişiye aleyhinde bir karar verilmeden önce dinlenilme hakkını garanti etmektedir⁶⁵. Buna göre her gerçek ve tüzel kişi Avrupa Birliği kurum ve organları karşısında bu hakka sahiptir⁶⁶. Avrupa Toplulukları Adalet Divanında dinlenilme hakkını Topluluk hukukunun genel bir hukuk ilkesi olarak kararlarında kabul etmiştir⁶⁷. Özellikle Lisrestal kararında kabul edilen ve daha sonraki içtihatlarla da geliştirilen bu ilkeye göre, her kişiye aleyhinde karar verilmeden önce dinlenilme hakkı garanti edilmelidir⁶⁸. Burada kararın kişinin aleyhinde olmasından kişinin yararını olumsuz yönde etkileyecek bir tedbirin sözkonusu olması anlaşılmalıdır⁶⁹. Dinlenilme hakkı kendisi aleyhine para cezası vs. yaptırım tehdidinin sözkonusu olacağı kişinin kararı verecek olan yönetim organı karşısında bilgilendirilmesi hakkını da kapsamaktadır⁷⁰. Aynı şekilde dinlenilme hakkı, sözlü olması zorunlu olmamakla birlikte kural olarak yönetim makamlarının tasarrufunda bulunan vakıa ve durumlar konusunda ilgilinin düşüncesini açıklama hakkını ve yine açıklamalarının verilecek

⁶⁵ **Jarass**, s. 398 vd.; **Galetta/Grzeszick**, Art 41 RN 45 vd.; **Heselhaus**, § 57, RN 79 vd.

⁶⁶ **Heselhaus**, § 57 RN 86 vd.

⁶⁷ Bkz. Örneğin, EuGH, *Alvis/Rat*, 32/62-Slg. 1963, 107/123 ; EuGH-Hoffmann- La Roche/Kommission, 85/76-Slg. 1979, 461 Rn. 9; EuGH-Fiskano/Kommission, C-135/92-Slg. 1994, I-2885, Rn. 39 (ATAD bu kararında ilgili müracaatçı hakkında tedbir alınmasına yol açabilecek olan bütün muhakemelerde hukuki dinlenilme hakkının garanti edilmesinin Topluluk hukukunun temel bir ilkesi olduğunu özel olarak vurgulamaktadır. Bkz. <http://leketius.com/1994,199>; EuGH-İsmeri Europa Srl/Rechnunghof, C-315/99 P-Slg.2001, I-5281 Rn.28 (ATAD bu kararında, dinlenilme hakkının şüphesiz ki genel bir hukuk ilkesi olduğunu ve bu ilkenin Divan tarafından da güvence altına alınmış bulunduğunu belirtmektedir. ATAD dinlenilme ilkesinin, üçüncü bir kişinin haklarını hissedilir bir şekilde ihlal edebilecek olan bir Topluluk organı kararına ilişkin tüm işlemler için geçerli olduğunu ifade etmektedir. Bkz. <http://lexetius.com/2001,781>); EuGH – Niederlande u.a./Kommission, C-48/ 90 u. C-66/90 – Slg. 1992, I-565, RN 44 ff (bkz. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61990J0048:DE:HTML>. (17.1.2007).

⁶⁸ Bkz. EuG, Rs. T-450/93 (“Lisrestal”), Slg. 1994, II-1177 Rdn 42 ve EuGH, Rs. C-32/95 P (“Lisrestal”), Slg. 1996, I-5373 (**Galetta/Grzeszick**, Art 41 Rdn 46 dpn. 97 den naklen); ayrıca bkz. **Lais**, in: <http://archiv.jura.uni-saarland.de/projekte/Bibliothek/text.php?id=179> (5.6.2007).

⁶⁹ Bkz. **Heselhaus**, § 57 RN 82 ve özellikle dipnot 238 ; **Lais**, in:<http://archiv.jura.uni-saarland.de/projekte/Bibliothek/text.php?id=179> (5.6.2007).

⁷⁰ Bkz. **Magiera**, Art 41 Rn.12; **Lais**, in:<http://archiv.jura.uni-saarland.de/projekte/Bibliothek/text.php?id=179> (5.6.2007).

kararda dikkate alınması hususunu da kapsamaktadır⁷¹. Avrupa Ombudsmanı tarafından hazırlanan İyi Yönetim Kodeksinde de dinlenilme hakkına yer verilmiştir (md. 16)⁷².

b- Dosyayı İnceleme Hakkı

Topluluk içtihatlarında geliştirilen ve dinlenilme hakkının kullanılması bakımından özel bir öneme sahip olan dosyayı inceleme hakkı da Avrupa Birliği Temel Haklar Şartının 41/2. maddesinde (AB Any. md. II-101), iyi yönetim hakkı kapsamında garanti edilmiştir⁷³. Buna göre herkes, gizliliğin meşru yararları, ticari sır ve meslek sırrının korunması çerçevesinde kendisini ilgilendiren dosyalara ulaşma hakkına sahiptir. Bu arada gizliliğin meşru yararları kişisel verilerin korunmasına ilişkindir⁷⁴. Kişisel verilerin korunması aynı zamanda AT Antlaşmasının 286. maddesinde ve ABTHŞ'nin 8. maddesinde (AB Any. md. II-68) de garanti edilmiştir. Meslek sırrı ve ticari sırların korunmasına ayrıca AT Antlaşmasında da yer verilmektedir (md. 287)⁷⁵. Bu hakkı AB Temel Haklar Şartının 42. maddesindeki (AB Any. md. II-102) „belgelere erişme“ hakkından ayırdetmek gerekir⁷⁶. İyi yönetim hakkı kapsamındaki dosyayı inceleme hakkı, tam ve kapsamlı bir inceleme hakkı olmayıp sadece kişi için önemli olan dosyaların incelenmesi hakkını kapsamaktadır⁷⁷. Kişinin bu kapsamda kendisi ile ilgili olmayan dosyaları yani tüm dosyaları inceleme hakkı ATAD tarafından da kabul edilmemiştir⁷⁸. Bu nedenle dosyayı inceleme hakkı, ilgiliye esas olarak yönetim önüne getirilen şikâyet konularının gerekçelendirilip gerekçelendirilmediğini ve hukuki temele dayanıp dayanmadığını inceleme hakkını vermektedir. Böylelikle dosyayı inceleme hakkı ilgiliye esaslı bir savunma yapabilmesi için

⁷¹ Bkz. Bkz. EuGH – , Slg. 1974, 1063 Rn 15; **Magiera**, Art 41 RN 12 vd.; **Galetta/Grzeszick**, Art.41 RN 47.

⁷² Bkz. http://www.ombudsman.europa.eu/code/pdf/de/code2005_de.pdf.

⁷³ Bkz. Heselhaus, § 57 RN 92 vd.; **Galetta/Grzeszick**, Art. 41 RN 53 vd.

⁷⁴ Magiera, Art 41. RN 3 vd.

⁷⁵ http://eur-lex.europa.eu/de/treaties/dat/12002E/htm/C_2002325DE.003301.html, (erişim: 17.1.2007); ayrıca bkz. Magiera, Art 41 RN 13; **Lais**, in:<http://archiv.jura.uni-saarland.de/projekte/Bibliothek/text.php?id=179> (5.6.2007).

⁷⁶ **Lais**, in:<http://archiv.jura.uni-saarland.de/projekte/Bibliothek/text.php?id=179> (5.6.2007); **Heselhaus**, § 57 RN 93; **Galetta/Grzeszick**, Art 41 Rn 53 vd.

⁷⁷ **Galetta/Grzeszick**, Art 41 RN 53 vd.

⁷⁸ Bkz. bkz. EuGH, Rs. 56 u. 58/64 (“Consten”), Slg. 1966, 322 (385) (**Galetta/Grzeszick**, Art 41 Rn 53).

imkân hazırlamaktadır⁷⁹. İyi Yönetim Kodeksinde de belgelere ulaşma hakkına yer verilmiştir (md. 23)⁸⁰.

c- Gerekçelendirme Yükümlülüğü

Gerekçelendirme yükümlülüğü, ABTHŞ md. 41/2 de (AB Any. md. II-101) iyi yönetim hakkı kapsamında yer alan diğer bir haktır. Avrupa Toplulukları Antlaşmasında da (md. 253) gerekçelendirme yükümlülüğüne yer verilmiştir⁸¹. Topluluk içtihatlarında da gerekçelendirme yükümlülüğünün Topluluk hukukunun temel bir prensibi olduğu ve bu prensibin özellikle kişi aleyhinde bir karar sözkonusu olduğunda kişinin savunma hakkıyla da bağlantı içerisinde olduğu vurgulanmaktadır⁸². ATAD kararlarında belirtildiği gibi, gerekçelendirme yükümlülüğü çerçevesinde Topluluk organları kararlarını o derece açık ve şüpheye yer vermeyecek şekilde gerekçelendirmelidir ki, bu suretle ilgili kişi bu kararın temelinde bulunan ana sebepleri bilebilmeli ve yargısal makamlarda bu gerekçelerle kararın yargısal kontrolünü yapabilmelidir⁸³. Ancak burada bütün hukuksal ve fiili bakış açılarının çok ayrıntılı bir şekilde belirtilmesine de gerek bulunmamaktadır⁸⁴.

Kararların gerekçelendirilmesi yükümlülüğü bir taraftan ilgili kişinin haklarının yönetim karşısında korunmasına hizmet ederken diğer taraftan yönetimin kendisini kontrol edebilmesine ve yargısal açıdan da kararın denetlenebilirliğine imkan sağlamaktadır⁸⁵. İyi Yönetim Kodeksinde de (md. 18) kararların gerekçeli olması hususuna yer verilmiştir⁸⁶.

⁷⁹ Bkz. **Galetta/Grzeszick**, Art 53, Rn 53 vd.

⁸⁰ http://www.ombudsman.europa.eu/code/pdf/de/code2005_de.pdf. (17.1.2007).

⁸¹ Burada Avrupa Parlamentosu, Konsey ve Komisyonu tarafından yapılan hukuksal işlemlere yani tüzük, yönerge ve kararlara gerekçelendirme yükümlülüğü getirilmektedir. Bkz. http://eur-ex.europa.eu/de/treaties/dat/12002E/htm/C_2002325DE.003301.html (18.1.2007).

⁸² Bkz. EuG- Micheli/Kommission, T-183/97 R-Slg 1997, II-1473 Rn 56; EuGH- Michelin/Kommission, 322/81, Slg. 1983, 3461, Rn. 7 (Magiera, Art 41 Rn. 15); **Galetta/Grzeszick**, Art 41 RN 60 vd.

⁸³ Bkz. EuGH Rs. 203/85 ("Nicolet"), Slg. 1986, 2049 RN 10 (<http://eur-lex.europa.eu/Notice.do?val=126876:cs&lang=de&list=142355:cs,142227:cs,133258:cs,133183:cs,126876:cs,126765:cs,119381:cs,119368:cs,119213:cs,&pos=5&page=1&nbl=9&pgs=10&hwords=Nicolet~&checktexte=checkbox&visu=#texte>) (24.12.2006).

⁸⁴ Bkz. **Lais**, in: <http://archiv.jura.uni-saarland.de/projekte/Bibliothek/text.php?id=179> (5.6.2007); **Galetta/Grzeszick**, Art 41 RN 60 vd.

⁸⁵ Bkz. EuGH, Deutschland/Kommission, 24/62, Slg. 1963, 141/155 (Magiera, Art. 41 RN 15).

⁸⁶ http://www.ombudsman.europa.eu/code/pdf/de/code2005_de.pdf.

5- TAZMİNAT HAKKI

Avrupa Birliği Temel Haklar Şartının 41/3. maddesi (AB Any. Md. II-101) Birliğin kendi organ ve görevlileri için sözleşme dışı sorumluluğunu düzenlemektedir. ABTHŞ'na göre, herkes, Birliğin organ ve görevlilerinin görevleri sebebiyle neden oldukları zararların tüm üye devletlerin hukuk düzenlerinde ortak olan genel hukuk ilkelerine göre tazmin edilmesini isteme hakkına sahiptir⁸⁷. Tazminat hakkının söz konusu olabilmesi için ilgilinin mal varlığına veya hukuki açıdan korunan diğer değerlerine yönelik bir zararının bulunması gerekmektedir⁸⁸.

Bu düzenleme AT Antlaşmasındaki (md. 288/2) düzenlemeyle paralellik arz eder. Gerçekten de AT Antlaşmasına göre“ Sözleşme dışı sorumluluk alanında Topluluk organları veya görevlileri vasıtasıyla resmi görevlerin ifası sırasında ortaya çıkan zararları üye devletlerin hukuk düzeninde ortak olan genel hukuk ilkelerine göre tazmin eder”⁸⁹.

6- DİL GARANTİSİ

Avrupa Birliği temel Haklar Şartının 41/4. maddesinde (AB Any. Md. II-101) ayrıca dil garantisi düzenlenmiş ve iyi yönetim hakkı çerçevesinde garanti edilmiştir. Buna göre herkes, anayasanın dillerinden birisi ile Birliğin organlarına başvurma ve aynı dilde cevap alma hakkına sahiptir⁹⁰. AT Antlaşmasında (md. 21)⁹¹ ve İyi Yönetim Kodeksinde de yurttaşın başvurduğu dilde cevaplandırılma hakkına yer verilmiştir (md. 13)⁹². Temel Haklar Şartında dil garantisi herkes için öngörülmüş iken İyi Yönetim Kodeksinde ise sadece Birlik yurttaşları için garanti edilmiştir⁹³.

IV- SONUÇ

⁸⁷ Bkz. **Galetta/Grzeszick**, Art. 41 RN 66 vd; **Lais**, in:<http://archiv.jura.uni-saarland.de/projekte/Bibliothek/text.php?id=179> (5.6.2007).

⁸⁸ Bkz. **Lais**, in:<http://archiv.jura.uni-saarland.de/projekte/Bibliothek/text.php?id=179> (5.6.2007); **Galetta/Grzeszick**, Art. 41 RN 66 vd.

⁸⁹ Bkz. http://eur-lex.europa.eu/de/treaties/dat/12002E/htm/C_2002325DE.003301.html (5.6.2007).

⁹⁰ Bkz. **Galetta/Grzeszick**, Art. 41 RN 73 vd.

⁹¹ http://eur-lex.europa.eu/de/treaties/dat/12002E/htm/C_2002325DE.003301.html.

⁹² Bkz. http://www.ombudsman.europa.eu/code/pdf/de/code2005_de.pdf.

⁹³ Bkz. **Lais**, in:<http://archiv.jura.uni-saarland.de/projekte/Bibliothek/text.php?id=179> (5.6.2007); **Galetta/Grzeszick**, Art. 41 RN 74.

2004 yılında kabul edilen ancak yürürlüğe giriş süreci henüz tamamlanmamış olan Avrupa Birliği Anayasasının 2. Bölümünde yer alan Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı'nda garanti edilen iyi yönetim hakkı, Birliğin demokrasi ve hukuk devleti ilkesine dayandığı düşüncesinin ve bireye hizmet eden, birey karşısında açık ve hesap verme yükümlülüğünde olan bir yönetim kültür ve anlayışının ifadesidir. Genel olarak bakıldığında Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı'nda garanti edilen iyi yönetim hakkının Topluluk içtihatlarınca geliştirildiği ve esas olarak temellerinin Topluluk müktesebatında geçerli olduğu görülmektedir. Bu nedenle Avrupa Birliği Temel Haklar Şartının ve AB Anayasasının yürürlük sürecinden bağımsız olarak bunlar zaten geçerli haklar olarak varlığını sürdürmektedir⁹⁴.

İyi yönetim hakkı kapsamında ayrıca hukuk devleti ilkesi çerçevesinde insanın hizmetinde olan, hizmet eden bir kurum olarak yönetimin rolü ve işlevi ortaya çıkmaktadır. Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı hukuk devletinin yönetim anlayışının kapsadığı temel garantileri iyi yönetim hakkı çerçevesinde somutlaştırmaktadır. İyi yönetim hakkı yönetim karşısında bireyin daha iyi korunmasına ve onun hukuksal güvenliğine⁹⁵, yurttaşın yönetime güvenmesine, bireylerin bu suretle temel haklarının korunmasına ve ayrıca yönetimin meşruluğunun güçlenmesine, sadece sıkı sıkıya kanuna bağlı değil aynı zamanda nizama uygun bir yönetim anlayışının yerleşmesine de hizmet edecektir.

⁹⁴ Bkz. **Goerlich**, s. 317 vd.

⁹⁵ Bkz. **Grzeszick**, s. 180-181.